

DOI: 10.36719/AEM/2007-2020/50/72-74

Sevinc Cahangir qızı Aslanova
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
sevinc-aslanova@mail.ru

KƏKƏLƏMƏNİN ARADAN QALDIRILMASINDA KOMPLEKS YANAŞMA

Açar sözlər: *kəkələmə, kompleks müalicə, psixoloji müalicə, loqopedik məşğələ, müalicəvi idman*

Key words: *stuttering, complex treatment, psychological treatment, logopedic training, therapeutic sport*

Ключевые слова: *заикание, комплексное лечение, психологическое лечение, логопедическое обучение, лечебный спорт*

GİRİŞ

Kəkələmə – nitq aparatının qıcolmaları ilə şərtlənən nitqin tempo – ritmik təşkilinin pozulmasıdır. Ən ağır nitq qüsurlarından biri hesab olunur. Kəkələmə simptom və ya sindrom deyil, ümumi mərkəzi sinir sisteminin xəstəliyidir. Onun yaranmasında ən böyük rol kəllə-beyin kortikalında baş verən sinir proseslərinin əlaqəsinin pozulmasıdır. Bir çox tədqiqatçılar kəkələməyə psixoloji baxımdan araşdırmış və onu psixi proseslərin gedişinin pozulması ilə əlaqələndirmişlər. Kəkələmənin aradan qaldırılması ona edilən kompleks (tibbi, pedaqoji və psixoloji) təsirdən asılıdır.

Kəkələmənin aradan qaldırılmasının proqnozu bir sıra şərtlərdən, onun mexanizmindən, kompleks təsirin müddətindən, yaş xüsusiyyətlərindən asılıdır. Anadangəlmə və ya nevroitik kəkələmə, xarici təsirlərin nəticəsində meydana çıxmış kəkələmə üçün gələcəyi söyləmək az əlverişlidir. Bu zaman residivlərin çoxluğundan danışmaq lazım gəlir. Qeyd etmək lazımdır ki, tənəffüs qıcolmaları səs qıcolmalarına, klonik formalar tonikə nisbətən aradan qaldırılması daha asan olur. Buna görə də onlara təsir edən ikinci signal sistemi vasitəsi ilə tətbiq olunur. Kəkələmənin proqnozu əsasən uşağın şəxsiyyətindən, loqopedik ustalığından asılıdır.

Kompleks müalicə-pedaqoji tədbirlər sisteminə medikamentoz müalicə, prosedurlar, müalicəvi idman, loqopedik məşğələlər, loqopedik ritmika, psixoterapiya və tərbiyə tədbirləri daxildir. Onun əsas məqsədi nitq qıc olmalarını və onunla birlikdə səsin, tənəffüsün, nitqin və hərəkətin pozulmalarını aradan qaldırılması və ya yüngülləşdirilməsi, sinir sisteminin və ümumi orqanizmi sağlamlaşdırılması, uşağın öz nitqinə düzgün yanaşması, onun şəxsiyyətinin və davranışının tərbiyələndirilməsi, kəkələmənin sosial reabilitasiyası və adaptasiyasını təşkil etməkdir.

Bütün müalicə-pedaqoji tədbirləri təsir xarakterinə görə şərti olaraq iki tərkib hissəyə ayırmaq olar müalicə-sağlamlıq, korreksiya-pedaqoji.

Kompleks yanaşmanın tibbi hissəsinə müalicə üçün əlverişli şəraitin yaradılması, gün rejimi və rasionel qidalanma, möhkəmləndirmə prosedurları, idman müalicəsi, dərman müalicəsi və fizioterapiya daxildir.

Həkim tərəfindən aparılan müalicə sağlamlıq işinin əsas vəzifələri kəkələyən uşaqların mərkəzi sinir sisteminin və fiziki sağlamlığının möhkəmləndirilməsindən ibarətdir. Tibbi müalicə zamanı kəkələyən uşaqların gün rejiminə xüsusi diqqət yetirilir. Gündəlik gəzintilər, təmiz havada oyunlar, idman əyləncələri sinir sistemini möhkəmləndirir, emosional yüksəliş yaradır. Hava vannaları ürək damar sisteminə fəal təsir göstərir, onun fəaliyyətini normallaşdırır.

Kompleks yanaşmanın pedaqoji hissəsinə korreksiya pedaqoji-loqopedik iş aiddir. Bu özündə loqopedik məşğələlər sisteminin, loqopedik ritmikani, tərbiyə tədbirlərini və valideynlərlə işi birləşdirir.

Müasir dövrdə loqopedik iş iki istiqamətdə təşkil edilir: birbaşa və dolayısı. Birbaşa loqopedik təsir kəkələyənlərlə fərdi və qrup məşğələlər zamanı həyata keçirilir. Bu məşğələlər ümumi və nitq motorikasının, nitq və tənəffüsün ritm və sürətini normallaşmasının, sözlü ünsiyyətinin fəallaşdırılmasının, passiv və aktiv lüğətin genişləndirilməsinin, cümlənin qrammatik cəhətdən formalaşmasının inkişafına yönəldilir. Bu məşğələlər zamanı kəkələyənlərdə psixoloji sarsıntılar, davranış pozulmaları aradan qaldırılır. Onlarda şagird və yeniyetmələrdə qüsurlarına düzgün münasibət tərbiyə edilməklə yanaşı intellektual bacarıqların, həmçinin etik və əxlaqi təsəvvürlərin inkişafı və inkişaf etmiş harmonik şəxsiyyət formalaşması istiqamətində məqsədyönlü iş aparılır. Dolayısı ilə loqopedik təsir dedikdə isə uşağın bütün rejim saatlarının loqopedik məşğələlərə istiqamətləndirilməsi və ətrafdakıların ona münasibətinin loqopedik tələblərə cavab verməsi kimi başa düşülür. Bu zaman nitq rejimi xüsusi məna kəsb edir. Məktəbəqədər yaşlı uşaqların nitq rejimi böyüklərin birbaşa köməyi ilə həyata keçirilir, eyni zamanda bir nitq mərhələsindən digər mərhələyə keçmə ardıcılığı onlar tərəfindən nəzarətə götürülür. Loqopedik məşğələlərin nitq aspekti tənəffüs, səs və artikulyasiya funksiyalarının tənzimlənməsini və koordinasiyasını nəzərdə tutur.

Kəkələyənlərdə müstəqil nitqin tərbiyəsi zamanı müxtəlif nitq formalarının ardıcılığı gözlənilməlidir. Əvvəlcə şer mətnlərinin əks və birgə oxunması prosesində rəvan ritmik nitq tərbiyə edilir, daha sonra isə çətin anlarda loqopedik köməyi ilə müstəqil oxu təklif edilir. Müstəqil nitqin tərbiyəsinə digər nitq formalarından fərqli olaraq daha çox diqqət yetirilir. Müstəqil nitq hazırlanmış (şer söyləmək, gördüklərinin təsvir edilməsi, oxunmuş materialın nəqli, dərs haqqında ifadələr və s.) və hazırlanmamış (gözlənilməz suallara cavab, verilmiş mövzuya dair hekayə söyləmək və s.) olur.

Kəkələyən uşaqların loqopedik məşğələləri didaktik əsasları ilə fərqlənir. Belə ki, loqopediya pedaqoji elmlər sisteminə, xüsusi didaktikaya aid olduğundan nitq qüsurlarının korreksiyaedici təlim və tərbiyəsi ümumi təlim nəzəriyyəsinə uyğun olaraq təşkil edilir. Hazırda müxtəlif loqopedik metodlar kəkələyən uşaqların təlim korreksiyasının əsas nəzəriyyəsinin işlənilib hazırlanmasını tələb edir. Bu mənada təlimin ümumi nəzəriyyəsi ilə xüsusi loqopedik metodların qarşılıqlı əlaqəsi şərtsizdir. Onlar didaktikanın ümumi əsaslarına istinad edilərək istifadə olunur. Ümumi təlim nəzəriyyəsi və xüsusi metodikaların nəticələrindən ümumiləşdirmə materialı kimi istifadə edilir.

Beləliklə də, nitq fəaliyyəti pozulmuş uşaqlara şamil olunan didaktik qanunauyğunluqlar və prinsipləri əsas hesab olunur. Bu əsasların dərinlən öyrənilməsi kəkələyən uşaqlarla aparılan korreksiya-pedaqoji işin bütövlükdə və ya xüsusi formalarda uğurlu olmasına gətirib çıxarır.

Psixoloji yanaşma kəkələmənin kompleks müalicəsində mühüm yer tutur. Psixoloji müalicənin əsas vəzifəsi psixoloji pozulmaların aradan qaldırılmasına, özünü əla almağa və nitqinə nəzarət etməyə, ətrafla sosial əlaqələrin və öz şəxsi xüsusiyyətlərinin yaxşılaşdırılmasına yönəldilib. Psixoloji yanaşmanın başlıca məqsədi kəkələyən uşaqlara yetərli, inandırıcı formada kəkələmənin nə olduğunu, uşağın özünün onu aradan qaldırılmasında rolu və onun davranış xüsusiyyətlərini araşdırmaqdan ibarətdir. Məktəbəqədər yaşlı kəkələyən uşaqlar üçün psixoloji məşğələ zamanı müxtəlif oyunlardan, rəngli didaktik materiallardan, əməkdən, musiqi ritmindən və s. istifadə olunur. Psixoloji yanaşmanın aktivləşmə üsullarından funksional məşqlər mühüm yer tutur. Onlar sinir və psixoloji prosesləri məşq elətdirir, eyni zamanda aktivliyi və iradəni gücləndirir.

Nəticə

Beləliklə, kəkələmənin aradan qaldırılması zamanı ona edilən təsirlərin ayrı-ayrılıqda deyil, kompleks şəkildə aparıldığı zaman müsbət və daha uğurlu nəticələrin əldə edilməsi mümkündür. Bundan əlavə kəkələyən şəxslərin sosial adaptasiyası məsələləri pedaqoji və psixoloji kompleks təsir yolu ilə aparılır. Burada ən böyük rol ailənin üzərinə düşür. Ailə və onun psixoloji-pedaqoji təsiri kəkələyən şəxsin tərbiyəsində və düzgün nitqin formalaşmasında ilkin rolu oynayır. Kiçik məktəbəqədər yaş dövründə uşağın imkanları məhdud olduğundan onun nitqini həddən artıq yükləmək olmaz. Belə hallar uşağda kəkələmənin yaranmasına gətirib çıxara bilər.

Ədəbiyyat:

1. N.T.Hüseynova, T.H.Ağayeva – Loqopediya. Bakı 2018
2. İ.S.Volkovoy - Loqopediya. Moskva 1989

Comprehensive approach to stuttering

Summary

The elimination of stuttering depends on the complex (medical, pedagogical and psychological) impact. The system of comprehensive therapeutic and pedagogical measures includes medical treatment procedures, therapeutic sports, speech therapy exercises, speech therapy rhythmic and psychotherapy. In the modern era, logopedic work is organized in two ways: direct and indirect. The direct logopedic effect is carried out in individual and group sessions. Indirectly, the logopedic effect is understood as referring all the hours of the child to logopedic occupations and how his or her environment responds to logopedic requirements. In this article also highlight the important role of the family, along with medical, pedagogical and psychological treatment, to prevent stuttering.

Комплексный подход к заиканию

Резюме

Устранение заикания зависит от комплексного (медицинского, педагогического и психологического) воздействия. Система комплексных лечебно-педагогических мероприятий включает в себя медикаментозное лечение процедуры, лечебные виды спорта, логопедические упражнения, логопедическую ритмику и психотерапию. В современном периоде, логопедическая работа организуется в

2- х направлениях: прямое и косвенная. Прямое логопедическое воздействие на заикающегося втеощается в период индивидуальное и группового занятия. Если говорить, о косвенном логиедическом воздействием, надо понимать, как направленность занятий учитисвая весь часовой режим дня и как покимание на отношение окружающих на ответы логопедических требований. В этой статье также описывается важная роль семьи, наряду с медицинским, педагогическим и психологическим лечением, для предотвращения заикания.

Rəyçi: dos. T.Ağayeva

Məqalə tarixçəsi

Göndərilib: 18 yanvar 2020

Qəbul edilib: 22 yanvar 2020